

SHEKSPIR DRAMALARIDA RUH, EHTIROS VA HARAKAT FENOMENOLOGIYASI

Adilova Fanuza Shodiyor qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6952794>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz dramaturgi Shekspirning jahon adabiyotida tutgan oʻrni, asarlarining ilmiy va badiiy qiymati, ularda koʻtarilgan masalalar, har bir obrazning oʻziga xosligi, dramaturgning peyzaj yaratish mahorati atroflicha bayon etilgan. Maqolada jahon olimlarining Shekspir va uning asarlari haqidagi fikrlari ilmiy asosda dalillar bilan aytib oʻtilgan.

Kalit soʻzlar: drama, kompozitsiya, peyzaj, pyesa, fojia.

ФЕНОМЕНОЛОГИЯ ДУХА, СТРАСТИ И ДЕЙСТВИЯ В ДРАМАХ ШЕКСПИРА

Аннотация. В данной статье подробно описывается роль английского драматурга Шекспира в мировой литературе, научная и художественная ценность его произведений, поднимаемые в них вопросы, неповторимость каждого персонажа, умение драматурга создавать пейзаж. В статье на научной основе с доказательствами упоминаются мнения мировых ученых о Шекспире и его произведениях.

Ключевые слова: драма, композиция, пейзаж, пьеса, трагедия.

PHENOMENOLOGY OF SPIRIT, PASSION AND ACTION IN SHAKESPEARE'S DRAMAS

Abstract. This article describes in detail the place of the English playwright Shakespeare in world literature, the scientific and artistic value of his works, the issues raised in them, the uniqueness of each image, the playwright's skill in creating landscapes. The article presents the views of world scholars on Shakespeare and his works on a scientific basis.

Keywords: drama, composition, landscape, play, tragedy.

KIRISH

Jahon adabiyoti va teatr sahnasi rivojiga oʻzining serqirra ijodi bilan munosib hissa qoʻshgan buyuk ingliz yozuvchisi Shekspir dramalari til, kompozitsiya va badiiylik jihatdan koʻpgina asarlarning yaratilishida muhim oʻrin egallaganligi bilan ahamiyatlidir.

Gyote Shekspirning “davlat ishlarini teatr sahnasiga oʻtkazganligi”, Shekspirda “jahon tarixi goʻyo koʻrinmas vaqtning ipi boʻylab, bizning koʻz oʻngimizda yurib borayotgani”dan hayratlanishini juda koʻp taʼkidlab oʻtgan.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Shekspir dramasining syujeti har doim ham uning gʻoyasiga toʻgʻridan-toʻgʻri mos kelmaydi. Koʻpincha alohida hodisalar orasidagi boʻshliqlarni tushunish qiyin va bizning tasavvurimiz bu boʻshliqlarni toʻldirishi kerak, bu esa “sahnaning mohiyatiga zid keladi”. Shekspir qahramonlari oʻz ehtiroslariga sodiq boʻlishlari, aqli va nutqi bilan uning fojialardagi qaygʻu va komediyalardagi qoʻpollikdan ustun turishi, goʻyoki erkin ijodkorga aylanganligi ajoyibdir.

Shekspir dramalari oʻtkir, oʻta keskin kontrastlar, personajlarning mantiqsiz xatti-harakatlari, umuman olganda, Shekspir pyesalari biri ikkinchisi bilan shartlashganda atomistik tuzilishi zanjirga emas, balki oratoriya yoki alohida ariyalarga ega operaga oʻxshaydi.

N. Chirkovning fikriga koʻra, Shekspirning bir qator pyesalarida ikki parallel emas, balki ikkita ketma-ket joylashtirilgan harakatni bir butunga birlashtirgandek goʻyo ikki pyesa mavjud. Shekspir voqelikka baho berar ekan, uni quruq taʼlimot bilan oʻlchab, empirik yoki ratsional

tarzda o'ylamaydi, balki fantaziyaning faol ishtiroki bilan, ko'rinadigan va eshitaladigan narsaning yuzasida hali yotmaydigan narsalarni taxmin qiladi. Shekspirda inson tabiatining "abadiy" ko'rinishlari – sevgi va nafrat, jinnilik va ehtiyotkorlik, ayyorlik va takabburlik va yana ko'p narsalarni jamiyatda, uning hukmron sinflarida sodir bo'layotgan voqealardan va xalq taqdiridan ajratib bo'lmaydi.

Shekspir qahramonning tarixini va umuman, uning taqdirining nofaol daqiqalarini minimallashtirishga intiladi. U qahramon hayoti va taqdiridagi barcha asosiy lahzalarni, asosiy bosqichlarni eng dramatik harakatda ko'rsatishga, qahramon hayoti asardagina emas, balki jonli sahna harakatida ochishga harakat qiladi.

TADQIQOT NATIJALARI

Shekspir qahramon kurashini imkon qadar har tomonlama, uning yo'lidagi to'siqlarni maksimal darajada ko'rsatishga intiladi va Shekspir dramasi keng fazoviy va zamon doirasi ham shundan kelib chiqadi. Dramaturg o'z davri ruhini chuqur anglab yetgan va uni san'at vositalari orqali ifodalay olgan. Shekspir o'z zamonasi oldinga surgan masalalar voqea va xarakterlarni yuksak ijtimoiy-falsafiy umumlashtirishlar darajasiga ko'tardi, kichik davlatda bo'lib o'tgan shaxsiy masala orqali Renessansning so'nggi davrlarida Yevropa mamlakatlarining hammasida ro'y berayotgan ijtimoiy-siyosiy inqiroz, umumjahon tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan ziddiyatlar, asrlar davomida ro'y bergan ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyalar almashishini ifoda ettirgan. Shekspir "Hamlet"i orqali o'z davrining mutafakkir odamini tasvirlashga erishgan. Uning shoh asar deb shuhrat qozonishining muhim sabablaridan biri unda jamiyatning eng katta muammolari – tarix, davlat, siyosat, falsafa, axloq, o'dob, estetika, din masalalarini qamrab, bularning hammasini san'at tili bilan insonning ruhiy kechinmalari orqali berilishidir.

MUHOKAMA

Shekspir qahramonlar tasvirini ifodalalar ekan, peyzaj tasvirini jonlantirishda ham ustamonlik ko'rsatadi. Bu odatda, individual so'zlar, mulohazalar va qahramonlar og'zidan chiqadigan butun ifodalarda namoyon bo'ladi. "Makbet" tragediyasi boshqa elementlar bilan birgalikda fojining sof ma'yus kayfiyatini yaratishi bilan ajralib turadi. Makbet jodugarlar bilan uchrashuvining dahshatli kuni tasvirlari, "bulutsiz momaqaldiroq bo'lganda, osmonda nur o'ynashi", Ledi Makbet eridan Dunkanning Invernesga kelishi haqida xat olganida, qarg'aning chirqillayotgani tasviri, Banquo o'ldirilgan oqshomda o'rmonda uchayotgan boyo'g'li tasviri, momaqaldiroq paytida dashtda jodugarlar mulozimlari hamrohligida paydo bo'lgan Gekata obrazi va shunga o'xshash boshqa ko'plab tasvirlar fojining qonli muhitini ochib beradi.

XULOSA

Shekspir peyzaj yaratishda harakatning muayyan muhim lahzalariga alohida dramatik urg'u beradi, masalan, "Qirol Lir"dagi dashtdagi bo'ronli tun manzarasi. Ammo Shekspir dramatik manzarasining eng muhim xususiyatlaridan biri uning kosmik muhitidir. "Hamlet"da birinchi sahnada biz tabiatning maxsus belgilari haqida eshitamiz, ular bilan Daniya sudida sodir bo'layotgan voqealarning ma'nosi bog'liqdir. "Makbet"da Shotlandiyadagi dahshatli voqealar xuddi tabiat yilnomalaridagi g'ayrioddiy voqealar bilan chambarchas bog'liq.

Ingliz dramaturgining asarlaridagi kosmik tasvirlar yangi shaxsning tug'ilishi va qaror topishi uchun ulkan istiqbollarni, ulkan dunyo imkoniyatlarini ham ochib beradi.

REFERENCES

1. Аникист А. Трагедия Шекспира. “Гамлет”: Лит. комментарий. М.: Просвещение, 1986.
2. Bradley, A.C. Shakespearean Tragedy: Lectures on Hamlet, Othello, King Lear and Macbeth. – London: Penguin, 1991.
3. Vilyam Sh. Tanlangan asarlar. III jild. – Toshkent.: G‘ofur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1983.